

**КАДРЫ І ГАНДЛЁВАЕ АБСЛУГОЎАННЕ НАСЕЛЬНІЦТВА ГАРАДОЎ  
САВЕЦКАЙ БЕЛАРУСІ Ў 1970-1980-Я ГГ.**

**Пушкін І. А.**

**Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт харчовых і хімічных тэхналогій  
г. Магілёў, Беларусь**

У 1970–1980-я гг. павялічвалася колькасць насельніцтва гарадоў Савецкай Беларусі, дынамічна і паспяхова развівалася прамысловасць. Апераджальнымі тэмпамі развіваліся хімічная, нафтахімічная прамысловасць, машынабудаванне і металаапрацоўка. Далейшае развіццё атрымалі транспарт і сувязь. Палепшалася якасць і добраўпарадкаванне жыллёвага фонду, значна ўзрос узровень газафікацыі кватэр. Пэўная ўвага надавалася далейшаму развіццю асветы, культуры, аховы здароўя, паляпшэнню ўмоў працы і адпачынку працаўнікоў. Сістэматычна праводзіліся работы па развіцці камунальнай гаспадаркі і добраўпарадкаванне горада. Пры гэтым актыўна руйнаваліся гістарычныя цэнтры гарадоў і знішчаліся помнікі архітэктуры.

У БССР праводзілася пэўная работа і па паляпшэнні гандлёвага абслугоўвання насельніцтва. Для прыкладу варта прывесці арганізацыю і становішча ў гандлі ва ўсходнебеларускіх гарадах – буйных прамысловых цэнтрах. За 1971–1975 гг. у г. Орша пабудавалі і ўвялі ў эксплуатацыю 12 крамаў, 29 сталовых і буфетаў. Агульная гандлёвая плошча павялічылася ў гархарчгандлю на 20%, у прамгандле на 22%, у 1,6 разы ў трэсце сталовых і рэстаранаў і ў 2,7 разы ў аддзяленні рабочага забеспячэння (АРЗ) Беларускай чыгункі. За гэты час былі пераведзены на самаабслугоўванне 8 крам гарпрамгандлю і 16 гархарчгандлю, 21 магазін АРЗ. Па стане на 1.01.1975 г. удзельная вага самаабслугоўвання ў агульным тавараабароце складала 80,4% у гарпрамгандлю; 59,7% у гархарчгандлю і 41,8% у АРЗ. 11 крамаў гархарчгандлю, 4 крамы АРЗ і 3 крамы гарпрамгандля ажыццяўлялі дастаўку тавараў на дом пакупнікам [1, арк. 153]. У Магілёве (1980) было 250 крам, 280 прадпрыемстваў харчавання, на прадпрыемствах гандлю і агульнага харчавання працавалі 12 тыс. чал. У пачатку 1982 г. у г. Крычаве забяспечанасць гандлёвымі плошчамі і крамамі складала 82% да нарматыву. Да 1989 г. пабудавалі 5 крам і забяспечанасць гандлёвымі плошчамі ўзрасла да 99%, за кошт арганізацый і прадпрыемстваў горада і раёна быў уведзены рынак [2, арк. 33–35] і г. д.

У той жа час марудна развіваліся галіны прамысловасці, якія выраблялі тавары шырокага ўжытку. Таму стабільна не вырашалася праблема рытмічнага забеспячэння насельніцтва харчовымі і спажывецкімі таварамі. Так, у 1973 г. адчуваўся недахоп хлеба-булачнай і малочнай прадукцыі ў крамах Магілёва і іншых гарадоў. Нягледзячы на тое, што гандлёвыя арганізацыі рэгулярна выконвалі план тавараабароту на 101%, праверкамі выяўляліся істотныя недахопы ў арганізацыі гандлю. Са слоў дэпутатаў на сесіі Аршанскага гарадскога савета (1975) у крамах Оршы і Барані пакупнік не мог свабодна купіць мукі вышэйшага гатунку, рысу, перцу. Не хапала нават абгорткай паперы. Вельмі шмат скаргаў і нараканняў даводзілася выслухоўваць работнікам гандлю на недахопы ў забеспячэнні малакапрадуктаў, асабліва кефірам і бутэлькавым малаком. У г. Барані практычна не магчыма было купіць сухароў, сушак, абаранкаў, наогул асартымент булачных вырабаў вельмі невялікім. Праблему дэфіцыту хавалі за зацверджаны мінімум асартыменту, асабліва кіраўнікі мясакансервавага камбіната. Таму практычна немагчыма было купіць у крамах напалову вэнджаныя і цвёрда вэнджаныя каўбасныя вырабы, сыравэнджаныя. У гандлёвую сетку, як правіла, паступалі каўбасы вараныя толькі 2–3 найменняў, якія імгненна знікалі з прылаўкаў.

Пры гэтым не своєчасова завозіліся ў крамы тавары, якія меліся ў дастатку на базах [3, арк. 13, 14; 4, арк. 3-4; 5, арк. 21].

Не была вырашана праблема рытмічнага забеспячэння насельніцтва харчовымі таварамі і ў наступныя гады. У лістападзе 1984 г. у гандлёвых крамах Оршы і Барані адсутнічалі ў продажы кававы напой, жэлацін, булачныя і абараначныя вырабы, сухары. Не хапала ў продажы гародніны, якая псавалася на базах. Гарсадгародгандль нёс вялікія страты ў сувязі з рэалізацыяй прадукцыі нізкай якасці. За 1984 г. спісалі і перадалі на корм скаціне 564,3 тон садавіны і агародніны [6, арк. 178–179]. За 1986–1989 гг. прадпрыемствамі Магілёва аб’ём вытворчасці тавараў народнага спажывання павялічыўся ў 1,2 разы, не харчовых тавараў у 1,3 разы, у тым ліку на прадпрыемствах саюзнага падпарадкавання ў 2,6 разы [7, арк. 44]. Але ўсё роўна назіраўся дэфіцыт тавараў. У Магілёўскім гархарчгандлі (1988) у 75% правяраных прадпрыемстваў адсутнічалі тавары, прадугледжаныя асартыментным пералікам, падобнае было ў гандлёвай сетцы спажывааперацыі і камбінаце грамадскага харчавання [2, арк. 29].

Для разглядаемага перыяду былі характэрнымі шматлікія недахопы ў арганізацыі гандлю і нізкая культура абслугоўвання насельніцтва. Спробы выправіць становішча ў гандлі шляхам змяняльнасці кадраў і павышэння якасці і эфектыўнасці кадравага патэнцыялу, ва ўмовах існавання савецкай эканамічнай сістэмы не прынеслі чаканага выніку. У кіраўнікоў і спецыялістаў не існавала магчымасцяў для самастойнай дзейнасці, творчыя памкненні кадраў скоўваліся жорсткімі рамкамі адміністрацыйнай распарадчасці і кантролю, не забяспечвалася неабходная ступень эканамічнай свабоды, дапушчальнай рызыкі. Адміністратыўныя меры працы з кадрамі не прыносілі станоўчага эфекту.

Такім чынам, у 1970–1980-я гг. працэсы ўрбанізацыі ў БССР і адміністратыўна-камандная сістэма планавання і размеркавання, прывялі да бязладзіцы і пралікаў у арганізацыі забеспячэння насельніцтва таварамі, спарадзілі дэфіцыт, нормай грамадскага жыцця стала такое паняцце як “блат”. Узмацненне кантролю па рашэнні выяўленых праблем у гандлі партыйна-савецкім кіраўніцтвам давала кароткатэрміновы станоўчы эфект, але не прыводзіла да іх вырашэння або выкаранення, паколькі недахопы нярэдка мелі ўнутрана ўласцівыя савецкай сістэме кіравання прычыны, а іх рашэнне насіла ярка выражаны кампанейскі характар.

#### Спіс вырыстаных крыніц

1 Інфармацыя «О ходе выполнения плана экономического и социального развития города Орши на 1971-1975 годы» от 22.03.1975 г. // Занальны дзяржаўны архіў г. Оршы (ЗДАОрш). – Ф. 27. Воп. 4. Спр. 406.

2 Данные о ходе выполнения постановления бюро Могилёвского ОК КПБ от 29.02.1988 г. // Дзяржаўны архіў грамадскіх аб’яднанняў Магілёўскай вобласці (ДАГАМаг). – Ф. 9. Воп. 187. Спр. 213.

3 Протокол № 11 одиннадцатой сессии Оршанского городского Совета депутатов трудящихся от 23.01.1975 г. // ЗДАОрш. – Ф. 27. Воп. 4. Спр. 406.

4 Протокол заседания бюро Могилевского ОК КПБ от 25.10.1973 г. // ДАГАМаг. – Ф. 9. Воп. 151. Спр. 30.

5 Записка Управления КГБ по Могилевской области от 2.08.1973 г. // ДАГАМаг. – Ф. 9. Воп. 151. Спр. 58.

6 Справка об итогах выполнения плана экономического и социального развития города Орши за 1984 год // ЗДАОрш. – Ф. 27. Воп. 4. Спр. 985.

7 Справки о ходе выполнения постановления бюро Могилёвского ОК КПБ от 23.09.1986 г. // ДАГАМаг. – Ф. 9. Воп. 187. Спр. 213.